

MIDDELBERT – ST.-MAARTENSKERK

De restauratie die in de periode 1975–'77 werd uitgevoerd, heeft de geschiedenis van het gebouw aanzienlijk verhelderd. De derde travee vanaf het westen bleek het oudste deel te zijn, een restant van de rond 1200 gebouwde kerk. Wat betreft de patroonheilige: in de archieven van de Hoge Justitiekamer (Groninger Archieven) is een vermelding uit 1574 te vinden over *'der kercken van S. Marten to Middelbordt'*.

De oorspronkelijke kerk had een halfronde sluiting. Aan de noordzijde is een (vermoedelijke) hagnoscoop met schuin daarboven een dichtgemetseld venster; deze zijn uit de begintijd. Aan de zuidzijde zijn restanten van een rondboogpoort. Rond 1250 verrezen de twee smallere westtraveeën. Aan de zuidzijde staat nog de oude liseen, aan de noordkant zijn resten van twee vensters zichtbaar, nu door een flauwe segmentboog gedekt. In de zuidmuur zat een ingang. De grote hoogte van ingangen en hagnoscoop doet vermoeden dat het maaiveld in de loop der tijden verlaagd is.

In 1683 werd een dakruiter gebouwd. Om deze te stutten waren bouwkundige ingrepen nodig zoals het aanbrengen van een ietwat curieuze balkconstructie. De oude westgevel werd in 1731 herbouwd. In 1767 werd een nieuwe, driezijdige koorsluiting gebouwd met gebruikmaking van de oude fundering, terwijl de spitsboogvensters van de schipwanden in 1775 naar het voorbeeld van die in het koor werden aangebracht. In 1905 werd de buitenkant met een laag portlandcement bedekt. De westgevel werd toen in zijn huidige vorm gebracht: een witte blokkenindeling en donkergrijze lijsten. De vorm van de dakruiter werd gewijzigd. De ramen kregen ijzeren sponningen. De twee siervazen bovenop hebben vermoedelijk oorspronkelijk de benedenhoeken van de geveltop uit 1731 gesierd. Boven de ingang zit een mooie steen met twee Griekse Bijbelteksten.

Boven de preekstoel tekent zich de rondboog af van het gewelf van de oudste travee. Verder naar het westen zit een spitse muraalboog, evenals in de noordmuur van de tot kerkenkamer ingerichte ruimte boven het portaal. Aan deze zijde is op de orgelgalerij een oorspronkelijk venster blootgelegd. Het schip heeft een groot aantal nisjes. Ook het westportaal, dat vroeger bij de kerk hoorde, heeft twee nisjes. Voor de beide bankenblokken ligt een oude altaarsteen. De bijzonder gave inrichting komt grotendeels uit 1744. Bij de restauratie van 1975-'77 is de kleurstelling rond 1850 teruggebracht: de banken okergeel met zwarte biezen en de kansel, met dubbele koperen kaarsenhouders, zwart met goud. Op het middenpaneel zweeft een engel met op de banderol het jaartal 1753. De zijpanelen hebben sierlijke rocailles (schelpmotieven uit de rococo). De opzetstukken van de banken komen uit de 18e eeuw, maar hun opschriften zijn onmiskenbaar van een eeuw later. Op de achterzijde van de bank voor *'Kerkvoogden en Notabelen'*, grenzend aan de avondmaalruimte, is een toepasselijke tekst (Lucas 12;19) geschilderd. Binnen het doophek staan een offerblok uit 1655 en een smeedijzeren standaard met koperen doopbekken. De kerk bezit drie koperen kronen, op de wandhouders zijn bij de restauratie olielampen geplaatst. Voor de viering van het Avondmaal gaat de gemeente naar de lange tafels en banken op het koor, die rond 1850 zijn te dateren.

Er hangen twee met de hand ingekleurde prenten uit het begin van de 19^e eeuw: een Laatste Avondmaal naar een schilderij van de Amerikaan Benjamin West (historieschilder in de overgangperiode van neoclassicisme naar romantiek) en de bruiloft te Kana naar Domenico Pellegrini, een Italiaan uit dezelfde tijd.

De oudste zerk is van 1601 (voor de kansel), de overige zijn uit de 17e, 18e en 19e eeuw.

Het orgel is van 1822 van de hand van J.W. Timpe. Het is in geheel oorspronkelijke staat bewaard gebleven. Mense Ruiters restaureerde het orgel in 1977.